

Цифровізація митної справи і зовнішньоекономічної діяльності в міжнародному праві та митному законодавстві ЄС: верховенство права в цифровій парадигмі

Ірина Миколаївна Коросташова*

Університет митної справи та фінансів,
Дніпро, Україна

*e-mail: irynakorostashova@ukr.net

Анотація

Актуальність теми зумовлена необхідністю розширення доктринальних поглядів на правову природу цифровізації й цифрової трансформації у сфері митної справи та зовнішньоекономічної діяльності на теренах ЄС у контексті цифрової парадигми верховенства права (правовладдя). Мета статті полягає в дослідженні організаційно-правових засад і стану правового забезпечення цифровізації й цифрової трансформації процесів реалізації основних завдань митних органів у міжнародному митному праві та митному законодавстві ЄС, пошуку шляхів подолання викликів верховенству права (правовладдю), що виникають у цифровій парадигмі. Досягнення окресленої мети стало можливим завдяки використанню комплексного підходу до застосування таких методів наукового пізнання: діалектичного, історико-правового, формально-юридичного, порівняльно-правового, системного, системного аналізу та формально-логічного методів тощо. Проведено комплексний аналіз міжнародних стандартів та митного законодавства ЄС щодо гармонізації й спрощення митних процедур, питань митної безпеки, цифровізації, цифрової трансформації діяльності митних органів. Описано процес цифровізації та цифрової трансформації митних органів ЄС і визначено його етапи. Висвітлено правову природу цифровізації митних органів ЄС на тлі глобалізації транскордонної торгівлі та розвитку науково-технічного прогресу. Виявлено загальні тенденції цифровізації та цифрової трансформації в міжнародному митному праві й митному законодавстві ЄС щодо реалізації проекту «електронна митниця» і створення безпаперового митного середовища, переходу від перевірки на основі транзакцій до постійного спостереження на підставі даних, спираючись на інтегровані цифрові платформи, єдині бази даних та інноваційні інструменти управління ризиками, створення наднаціонального митного органу, для забезпечення централізованого функціонування «електронної митниці ЄС». Окреслено шляхи подолання викликів верховенству права та перспективні напрями подальших наукових розвідок у контексті цифрової парадигми правовладдя.

Ключові слова: цифровізація; верховенство права (правовладдя); міжнародне митне право; митне законодавство ЄС; митні органи; митний контроль.

Digitalization of Customs and Foreign Economic Activities in International Law and EU Customs Legislation: Rule of Law in the Digital Paradigm

Iryna M. Korostashova*

*University of Customs and Finance,
Dnipro, Ukraine*

**e-mail: irynakorostashova@ukr.net*

Abstract

The relevance of this topic is determined by the need to expand doctrinal perspectives on the legal nature of digitalization and digital transformation within the fields of customs and foreign economic activity in the European Union, specifically through the prism of the digital paradigm of the rule of law. The article aims to examine the organizational and legal foundations, as well as the current state of legal framework governing the digitalization and digital transformation of the activities of customs authorities within international customs law and EU customs legislation and finding the ways to rule of law challenges emerging within the digital paradigm. The achievement of the specified objective was made possible through an integrated approach to the application of scientific methods, specifically: the dialectical method; the historical-legal method; the formal-legal method; the comparative-legal method; the systems approach; the formal-legal method as well as the method of systems analysis and the formal-logical method, among others. A comprehensive analysis of international standards and EU customs legislation regarding the harmonization and simplification of customs procedures, customs security issues, digitalization, and the digital transformation of customs authorities has been conducted. The process of digitalization and digital transformation of EU customs authorities is described, and its stages are identified. The legal nature of the digitalization of EU customs authorities is elucidated against the backdrop of globalized cross-border trade and scientific and technological progress. General trends in digitalization and digital transformation within international customs law and EU customs legislation are identified, specifically concerning the implementation of the "e-Customs" project and the creation of a paperless customs environment and the transition from transaction-based checks to continuous data-driven surveillance, relying on integrated digital platforms, unified databases, and innovative risk management tools, as well as the establishment of a supranational customs authority to ensure the centralized functioning of the "EU electronic customs". The ways to overcome challenges to the rule of law are outlined, along with promising directions for further scientific research within the context of the digital paradigm of the rule of law.

Keywords: digitalization; rule of law; international customs law; EU customs legislation; customs authorities; customs control.

Вступ

Стрімкий розвиток міжнародної торгівлі в глобалізованому світі стимулював зміни підходів до реалізації митними органами заходів контролю стосовно товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митні кордони, у бік спрощення і лібералізації. Розвиток науково-технічного прогресу і цифрових технологій, що супроводжує процес глобалізації міжнародної торгівлі, сприяв модернізації процесів митного контролю та оформлення товарів шляхом інтеграції інформаційних технологій у повсякденну діяльність митних служб різних країн світу.

Сьогодні впровадження інформаційних технологій є загальним трендом у всьому цивілізованому світі. «Цифровізація є однією з визначальних тенденцій розвитку публічно-управлінської діяльності. У сучасному світі цифровізація дає можливість створювати й удосконалювати механізми публічного управління, сприяє розширенню доступу громадян до різних сфер суспільної діяльності, підвищує якість та охоплення сервісного обслуговування фізичних та юридичних осіб й надання публічних послуг» [1, с. 251]. Поступове впровадження міжнародних стандартів з гармонізації і спрощення митних процедур митними адміністраціями країн – членів Всесвітньої митної організації (далі – ВМО) та розвиток інформаційних технологій у роботі митних органів прискорили проходження митного контролю та оформлення товарів, що сприяло лібералізації міжнародної торгівлі.

«Лібералізація торгівлі не означає, що роль митниці зменшується... митна служба повинна захищати суспільство від імпорту небезпечних та шкідливих вантажів... Митниця є центральною частиною процесу глобалізації та каталізатором конкурентоспроможності країн і компаній. Митниця вже не тільки збирає державні доходи на кордоні, а й відповідає за управління міжнародною торгівлею та забезпечення безпеки економіки та суспільства щодо транскордонного руху товарів» [2, с. 51].

Цифровізація, диджиталізація та цифрова трансформація в митній сфері сьогодні є основним інструментом досягнення високих результатів у виконанні митними органами стратегічних завдань, зокрема зі сприяння законній міжнародній торгівлі, шляхом спрощення і гармонізації митних процедур й оптимізації митних формальностей, зберігаючи результативність митного контролю для захисту національних інтересів країн та митних союзів.

Впровадження інформаційних цифрових технологій (далі – ІЦТ) також забезпечує формування прозорого, безконтактного та безпаперового митного простору. Це сприяє нівелюванню корупційних чинників та забезпечує ефективну дистанційну комунікацію суб'єктів митних правовідносин.

Поряд із перевагами впровадження та використання митними службами ІТТ, зокрема й інноваційних, існують ризики і загрози, що можуть поставати викликом верховенству права. Актуальність цієї проблематики зростає з такою ж швидкістю, з якою останніми роками розвиваються інформаційні та інноваційні цифрові технології (технології штучного інтелекту (ШІ)). Ця проблематика стала предметом дослідження зарубіжних та українських вчених. Зокрема, Ф. Пане-Міку зазначає таке: «Хоча використання штучного інтелекту в державному секторі пропонує численні переваги, існує кілька проблем, з якими можуть зіткнутися організації...» [3, с. 398]. Досліджуючи роль права та верховенства права в еру цифровізації, Ю. Разметаєва зауважує, що загрози для верховенства права «...виникають внаслідок набуття цифровими платформами нормативної та управлінської ролі, а також внаслідок тонкого або прямого підризу прав людини, невідповідності високого темпу розвитку технологій і суспільних процесів повільній реакції демократичних інститутів, що не дозволяє їм повною мірою застосовувати запобіжники певним загрозам» [4, с. 111].

Наведені вище проблеми стосуються усіх сфер діяльності публічної влади, де сьогодні використовуються ІТТ та ШІ. На відміну від інших суб'єктів владних повноважень, що виконують певні завдання в публічному секторі, митні органи в силу специфіки сфери та виконуваних завдань вже багато років використовують інформаційні технології, що останнім часом стрімко розвиваються. І хоча процеси цифровізації в публічному секторі та в митній справі викликають у науковців різних спеціальностей неабиякий інтерес, саме правові аспекти цифровізації, диджиталізації і цифрової трансформації митних органів досі залишаються малодослідженими.

Метою статті є дослідження організаційно-правових засад і стану правового забезпечення цифровізації, диджиталізації та цифрової трансформації процесів реалізації основних завдань митних органів у міжнародному митному праві й митному законодавстві ЄС та пошуку шляхів подолання викликів верховенству права (правовладдю), що виникають у цифровій парадигмі.

Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких завдань: 1) провести аналіз міжнародних та європейських стандартів організаційно-правового забезпечення цифровізації та цифрової трансформації митних органів; 2) описати процес цифровізації та цифрової трансформації митних органів ЄС в умовах глобалізації міжнародної торгівлі, гармонізації і спрощення митних процедур, оптимізації митних формальностей, висвітлити правову природу цього процесу та визначити його основні етапи; 3) виявити загальні

тенденції і проблеми організаційно-правового забезпечення цифрової трансформації митних органів ЄС та визначити шляхи подолання викликів у контексті цифрової парадигми верховенства права.

Для цього необхідним є проведення аналізу: міжнародних і регіональних (європейських) стандартів цифровізації, диджиталізації та цифрової трансформації митних органів ЄС, монографічної літератури іноземних та українських вчених, що досліджують окреслену проблематику.

Огляд літератури

Аналіз останніх наукових публікацій свідчить про значний інтерес закордонної наукової правничої, економічної, управлінської та ІТ-спільноти до проблематики цифровізації, диджиталізації та цифрової трансформації митниці, адже остання знаходиться на стику наук і має міждисциплінарний характер. Водночас більшість дослідників у своїх наукових доробках звертаються до питань правового регулювання впровадження та застосування ІЦТ у сферах митної справи та зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД). Зокрема, колективом казахстанських вчених С. Мамировою, Г. Алібаєвою, К. Аділовою, А. Кусаїною, С. Тинибеким досліджено правові засади митних органів, «...встановлено, що законодавчі бази різних країн – членів ВМО та Казахстану мають кілька схожих положень, що регулюють використання цифрових технологій для підвищення ефективності митних органів» [5, с. 1]. Науковці з Балканського регіону: М. Марчетич, Б. Кочич та М. Стоїлкович зосередились на дослідженні правової бази, якою вноормується цифровізація митних процедур в ЄС, спрощення торгівлі та забезпечення ефективного митного контролю й безпеки [6].

Предметом наукової розвідки колективу болгарських науковців, серед яких М. Анто, Б. Пейчева, С. Костова та З. Желев, постало правове регулювання цифровізації митниці за законодавством ЄС та країн – членів ЄС і проблеми цифрової трансформації за нормами нового (модернізованого) Митного кодексу Союзу (далі – МК Союзу) [7]. Експерт з питань спрощення адміністративних процедур, впровадження цифрових послуг та електронного урядування в ЄС Р. Арендсен дослідив законодавчі ініціативи Європейської Комісії (далі – ЄК) щодо нової реформи Митного союзу ЄС, що має розпочатися найближчим часом [8]. Індійські вчені Дж. Піус та С. Муруган провели аналіз цифровізації митниці в контексті спрощення та гармонізації митних процедур та з огляду на необхідність удосконалення в Індії нормативно-правового регулювання статусу митних брокерів, зокрема, їх «...нормативної інтеграції... у сучасну систему торговельного адміністрування» [9, с. 65], та інші науковці.

Доктринальні аспекти парадигми верховенства права на сучасному етапі розвитку ЄС досліджено нами [10]. Принцип верховенства права в епоху цифровізації став предметом дослідження О. Балацької. Парадигму верховенства права та прав людини в епоху цифровізації дослідили О. Петришин та О. Гиляка [11]; проблематику цифрового конституціоналізму – В. Бесчастний, М. Костицький, Н. Кушакова-Костицька [12]. Переваги і виклики правам людини та верховенству права в епоху цифровізації публічного сектору досліджувались також іноземними вченими, серед яких Ф. Пане-Міку [1] Дж. Де Грегоріо, Е. Селесте, А. Чірчіумаруеу, Дж. Кокколі, Р. Браунсворд, Е. Скотфорд, К. Юнг та ін.

Наведене свідчить як про актуальність окресленої тематики, так і про те, що правові аспекти цифровізації, диджиталізації та цифрової трансформації в митній сфері мають ключове значення для легітимізації цих процесів на міжнародному, європейському та національному рівнях. Однак фрагментарний характер дослідження правових аспектів окресленої проблематики й, зокрема, відсутність наукових розвідок стосовно викликів верховенству права, пов'язаних із проблемами правового забезпечення цифрової трансформації сфери публічного управління в цілому та митних органів зокрема, спонукає до проведення досліджень цієї проблематики.

Матеріали та методи

З огляду на окреслений предмет дослідження, нами було обрано комплексний підхід до застосування методів наукового пізнання. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові (теоретичні та емпіричні) та спеціально-правові методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод, застосування якого дозволило всебічно розкрити цифровізацію, диджиталізацію та цифрову трансформацію у сфері митної справи та ЗЕД, з одного боку, як публічно-правове, а з іншого, – як техніко-економічне явище, що сприятиме законній транскордонній торгівлі та захищеності інтересів Митного союзу ЄС.

Дослідження етапів правового забезпечення гармонізації та спрощення митних процедур за допомогою застосування ІЦТ та інноваційних цифрових продуктів на міжнародному й регіональному рівнях також відбувалося з використанням методів дедукції, індукції та узагальнення. Порівняльно-правовий метод було використано для аналізу підходів ВМО та ЄК щодо розроблення міжнародних, регіональних стандартів діяльності митних адміністрацій країн-учасниць та країн – членів ЄС і митних правил, реалізація яких, з одного боку, сприятиме законній міжнародній торгівлі, а з іншого – дозволять митним органам не знижувати якість митного контролю та

ефективно вирішувати безпекові завдання. Стан правового регулювання цифровізації та цифрової трансформації в чинному митному законодавстві ЄС визначено за допомогою застосування системного підходу.

Серед спеціально-юридичних методів провідне місце займає формально-юридичний, що використовувався для поглибленого аналізу норм митного законодавства ЄС, щодо гармонізації та спрощення митних процедур та створення безпаперового митного середовища, за допомогою розширення організаційно-правової бази використання ІЦТ. Для опису і визначення етапів цифровізації митних органів ЄС використовувався історико-правовий метод.

Для визначення ступеня впливу міжнародного митного права у сфері цифровізації на формування митного права ЄС використовувався порівняльно-правовий метод наукового дослідження. Метод системного аналізу та формально-логічний метод допомогли під час виявлення недоліків правового регулювання цифрової трансформації митниці та викликів верховенству права.

Матеріальною базою дослідження є міжнародні стандарти щодо гармонізації та спрощення митних процедур, цифровізації діяльності митних органів та митне законодавство ЄС, зокрема, Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (далі – Кіотська конвенція) [13], Рамкові стандарти безпеки та полегшення міжнародної торгівлі (далі – Рамкові стандарти) [14], МК Союзу [15] та інші нормативно-правові акти ЄС у сфері цифровізації публічного управління та митної справи. Також авторкою проведено аналіз наукових розвідок іноземних та українських науковців з окресленої тематики.

Результати та обговорення

Статус і повноваження митних органів за міжнародними стандартами та митним законодавством ЄС

На міжнародному рівні статус та повноваження митних служб (митних органів) визначено у нормах Кіотської конвенції. Зокрема, згідно з п. Е6 F10 розд. 2 «Визначення понять» Кіотської конвенції: «"митна служба" – державна служба, на яку покладене застосування митного законодавства та стягнення мит та податків, а також застосування інших законів та правил, що стосуються ввозу, вивозу, переміщення або зберігання товарів» [13]. Тож, за міжнародними стандартами митна служба (митні органи) є органом державної виконавчої влади, тобто суб'єктом владних повноважень, уповноваженим на правозастосування та виконання фіскальної функції у сфері

міжнародної торгівлі товарами. Конкретні завдання митних адміністрацій врегульовано низкою норм згадуваної Конвенції, зокрема розділами 3, 6 та ін.

Згідно з п. 1 ст. 5 «Терміни та означення» Митного кодексу Союзу, «"митні органи" означає митні адміністрації держав-членів, відповідальні за застосування митного законодавства, та будь-які інші органи, уповноважені відповідно до національного законодавства застосовувати визначене митне законодавство» [15]. Згідно зі ст. 3 МК Союзу, «митні органи передусім несуть відповідальність за нагляд за міжнародною торгівлею Союзу, таким чином сприяючи добросовісній і відкритій торгівлі, виконанню зовнішніх аспектів внутрішнього ринку, спільної торговельної політики та інших спільних політик Союзу, що мають вплив на торгівлю, а також загальній безпеці ланцюга постачання. Митні органи повинні вживати заходів, що спрямовані, зокрема, на таке: (а) захист фінансових інтересів Союзу та його держав-членів; (б) захист Союзу від недобросовісної та незаконної торгівлі і водночас підтримка законної комерційної діяльності; (с) забезпечення захисту та безпеки Союзу та його резидентів, а також охорона довкілля, якщо необхідно – у тісній співпраці з іншими органами; та (d) підтримання належного балансу між митним контролем і сприянням законній торгівлі» [15]. Зазначене вище свідчить про розширення кола повноважень митних органів у сфері безпеки, зокрема і не виключно в ЄС.

У цьому контексті Європейська Комісія наголошує, що «митниця – це динамічна сфера політики, яка стикається зі швидкозмінним ІТ-середовищем та еволюцією потреб бізнесу на висококонкурентному світовому ринку. Ці виклики підвищують попит на підтримку митних органів держав-членів інноваційними ІТ-рішеннями для посилення співпраці та обміну інформацією» [16].

Отже, в умовах інтенсивної глобалізації транскордонної торгівлі, що супроводжується ризиками при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон, роль митних органів як ключових регуляторів зовнішньоекономічної діяльності істотно посилюється, оскільки питання митної безпеки, що полягають у захисті комплексу національних інтересів держав, які мають бути забезпечені на митних кордонах, набувають дедалі більшої актуальності на міжнародному, регіональному та національному рівнях.

Міжнародні стандарти цифровізації митної справи та зовнішньоекономічної діяльності

Правове забезпечення впровадження та використання ІЦТ у діяльності митних служб (митних органів) на міжнародному рівні бере початок від

70-х років минулого століття. «З метою прискорення міжнародної торгівлі на міжнародному та національних рівнях більшістю країн світу вжито низку заходів, що сприяли усуненню перешкод міжнародній торгівлі та її лібералізації. Одним з основних таких заходів є гармонізація та спрощення митних процедур та оптимізація митних формальностей, впровадження яких започатковано в нормах Міжнародної конвенції про гармонізацію та спрощення митних процедур...» [17, с. 37]. Норми Кіотської конвенції, що адмініструється ВМО, зобов'язують країн-учасниць: «усунути розбіжності у митних правилах і процедурах, завдяки впровадженню сучасних методів роботи, таких як система аналізу ризиків й методу контролю, який базується на аудиті, та здійснювати максимальне практичне використання інформаційних технологій» (див. текст «Преамбули») [13].

Застосування інформаційних технологій врегульовано розд. 7 Кіотської конвенції: «для забезпечення митних операцій митна служба застосовує інформаційні технології у випадку, якщо вони є економічно вигідними та ефективними для митних служб та для торгівлі. Митна служба визначає умови їхнього застосування» (Стандартне правило 7.1) [13]. Тобто за цим міжнародним стандартом митним службам надається певна свобода розсуду, зокрема у визначенні умов застосування інформаційних технологій. «При впровадженні комп'ютерних систем митна служба застосовує відповідні міжнародні стандарти» (Стандартне правило 7.2) [13]. Натомість Кіотська конвенція не містить норм, що зобов'язують митні служби країн-учасниць додержуватись міжнародних стандартів під час (у процесі) експлуатації комп'ютерних систем, а також не наводить визначення низки понять, що в ній використовуються, зокрема, «комп'ютерні системи» та «інформаційні технології», що також дає певну свободу розсуду учасникам Конвенції у тлумаченні наведених вище термінів.

Щодо цього важливою є норма Кіотської конвенції, що хоча й не визначає стандарти законодавчого регулювання використання інформаційних технологій та комп'ютерних систем, як таких, однак дає можливість учасникам транскордонного торгового обігу використовувати альтернативні можливості підтвердження міжнародних транзакцій, а також зберігати відповідну інформацію та обмінюватися нею. Так, Стандартним правилом 7.4 Конвенції передбачено, що «нові чи змінені норми національного законодавства повинні передбачати: електронні способи обміну інформацією як альтернативу вимозі представлення письмових документів; поєднання електронних та документарних методів посвідчення дійсності та ідентичності; право митної служби залишати в себе інформацію для використання у митних цілях та, у разі потреби, обмінюватися такою інформацією з іншими митними служ-

бами та з усіма іншими користувачами, якщо це допускається законом, за допомогою електронних способів обміну інформацією» [13]. З огляду на те, що Кіотська конвенція приймалася на початку 70-х років минулого століття, коли цифрові технології тільки починали розвиватися і використовуватися в публічному секторі, вищевказана норма стала гарантією недискримінації учасників митних правовідносин із боку митних служб країн, які на той час вже розширювали практику використання інформаційних технологій.

В умовах глобалізації міжнародної торгівлі та міжнародного розподілу праці, тобто, відмови більшості країн світу від охоплення внутрішніми виробниками всіх або більшості сфер виробництва товарів, необхідних для внутрішнього ринку – розширення використання країнами-учасницями інформаційних технологій та комп'ютерних систем, зазначене вище ознаменувало початок цифровізації в сфері митної справи та ЗЕД.

Наступним етапом цифровізації та переходу на нові принципи безпечної міжнародної торгівлі стала розробка та впровадження Рамкових стандартів [14], в яких передбачено нові підходи до діяльності митних адміністрацій, побудови взаємовідносин із суб'єктами ЗЕД та нові стандарти зі спрощення митного контролю й визначення його форм та обсягу на підставі і завдяки застосуванню системи управління ризиками на основі інноваційних інформаційних технологій та ін. Тому, поряд із питаннями щодо необхідності гармонізації і спрощення митних процедур, перед ВМО та митними службами країн – учасниць Кіотської конвенції цілком закономірно постало питання щодо розробки та впровадження інструментів, які мали забезпечити якість та ефективність митного контролю з одночасним скороченням часу і ресурсів на його виконання.

Вказане вище активізувало роботу профільних міжнародних організацій у спільному пошуку інструментів, щоб забезпечити впровадження та реалізацію на національних рівнях норм Рамкових стандартів для підвищення безпеки міжнародної торгівлі. У 2005 р. Європейською економічною комісією Центру Організації Об'єднаних Націй (UN/CEFACT) видано Рекомендацію та Керівні принципи щодо створення єдиного вікна для підвищення ефективності обміну інформацією між торговельними організаціями та урядом (Recommendation 33, ECE/TRADE/352) [18], що була запропонована як інструмент електронної комерції, метою якої є спрощення міжнародної торгівлі, завдяки поданню учасниками ЗЕД стандартизованої інформації та документів до єдиної точки входу для виконання всіх нормативних вимог, пов'язаних із переміщенням товарів через митний кордон. Однак, з огляду на те, що одностайного розуміння «єдиного вікна» на той час не було, згодом

ВМО була розроблена «Концепція єдиного вікна» (далі – Концепція ЄВ), що «покладає на органи влади обов'язок керувати єдиним вікном та забезпечувати, щоб органи або установи, що беруть участь, отримували доступ до інформації або фактично отримували інформацію від керуючого органу. Це усуває необхідність для торговця або перевізника подавати ті самі дані кільком різним прикордонним органам або установам..» [19].

Слід сказати, що в цій Концепції ВМО містилися такі застереження: «впровадження єдиного вікна не обов'язково означає впровадження та використання високотехнологічних інформаційно-комунікаційних технологій. Концепцію єдиного вікна можна впровадити в ручному режимі роботи за умов співпраці всіх прикордонних органів» [19], що на початкових етапах впровадження практикувалось митними органами країн – учасниць ВМО, й, зокрема, митними органами України, за відсутності для цього необхідної матеріально-технічної бази та інформаційних-комунікаційних технологій (далі – ІКТ). Тобто 20 років тому, в контексті Керівних принципів, впровадження і використання високотехнологічних ІКТ розглядалось, як альтернативний більш ефективний інструмент виконання завдань митних служб, тому це було питанням розсуду керівництва країн – учасниць ВМО і розглядалося лише як можливість «повніше скористатися перевагами єдиного вікна, використовуючи стандарти ІКТ та наборів даних, які загальноприйняті відповідними державними та приватними зацікавленими сторонами. Зокрема, важливе використання міжнародно визнаних стандартів, таких як Гармонізована система опису та кодування товарів, модель даних ВМО та унікальний реєстраційний номер вантажу» [19].

Варто зауважити, що в той самий період ВМО паралельно почала роботу над одним із ключових інструментів цифровізації митних служб, що мала назву «Модель даних ВМО» (WCO Data Model) (далі – МД ВМО). «Модель даних ВМО (МД ВМО) є основою даних для глобальної торговельної сумісності вже понад два десятиліття. Вона була розроблена для забезпечення універсальної мови транскордонного обміну даними, що дозволяє впроваджувати системи єдиного вікна та сприяє аналітиці даних» [20].

Тож, МД ВМО є ефективним інструментом стандартизації і уніфікації елементів даних, що дає змогу запроваджувати в практичну діяльність митниці основні засади інформаційного забезпечення митного контролю та оформлення товарів, що передбачені нормами Кіотської конвенції та Рамковими стандартами.

У 2007 р. ВМО видала другу версію Керівних принципів «Модель даних ВМО, Гармонізація даних для єдиного вікна» (WCO Data model Single

Window Data Harmonisation) [21]. Попри те, зазначені вище Керівні принципи мають лише рекомендацій характер, вони є стандартом цифровізації в управлінні митною справою для країн – членів ВМО. У вступі до Керівних принципів наголошено: «Середовище "єдиного вікна", безумовно, є складним технічним питанням, проте воно не зможе функціонувати без попереднього розгляду політичних та інших нетехнічних аспектів. Будь ласка, обов'язково проаналізуйте та впорядкуйте політичну, правову та адміністративну бази, перш ніж розглядати технічні варіанти» [21]. Тобто встановлено пріоритети у вирішенні питань, що стосуються впровадження ІКТ. Зокрема, за Керівними принципами першочергово мають вирішуватися політико-правові питання (погодження питань щодо впровадження ІКТ між уповноваженими суб'єктами та юридичне оформлення впровадження та використання ІКТ), тоді як вирішення технічних питань цифровізації має другорядний характер.

Цілком зрозуміло, що ефективність реалізації митними адміністраціями їх основних завдань сьогодні залежить від модернізації та розбудови потенціалу, одним із ключових напрямів якої є масштабування використання ЦТ, цифровізація процесу регулювання ЗЕД шляхом здійснення митного контролю та оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон, та впровадження інноваційних цифрових технологій (далі – інноваційних ЦТ) в процесі управління митною справою.

Зазначені вище тенденції підхопила публічна влада різних країн світу, що сприяло спрощенню й гармонізації митних процедур та створенню сервісного середовища для учасників митних правовідносин. Зокрема, науковці з Індії Дж. Піус та С. Муруган, звертають увагу на те, «...цифровізація митниці спростила процеси оформлення для митних брокерів... завдяки електронному декларуванню, скороченню документообігу, оцінці ризиків та частковій інтеграції системи SWIFT... Результати свідчать про значне скорочення фізичного втручання, спрощення документальних процедур і підвищення прозорості...» [9, с. 78, 79].

На тлі зміни трендів у підходах до взаємовідносин публічної влади і суспільства / громадянина й трансформації філософії цих стосунків від так званих «жорстких» – влади і підпорядкування, до адміністративного договору, в якому важливе місце відводиться створенню сервісного середовища, а в деяких випадках встановлення партнерських стосунків між суб'єктом владних повноважень (митним органом) і бізнесом (наприклад, з підприємствами-резидентами, що набули статусу авторизованого економічного оператора (АЕО)) – загострилася потреба у впровадженні інноваційних ЦТ, що в міжнародній практиці також називають «проривними технологіями»,

які останніми роками розвиваються шаленими темпами. Впровадження таких технологій в умовах спрощення та гармонізації митних процедур дають можливість митним службам ефективно виконувати заходи митного контролю за принципом вибірковості, скоротити час, засоби та ресурси на його здійснення, не знижуючи ефективність та задовольняючи запит на забезпечення вимог безпеки.

Наведене узгоджується з висновками групи авторів, серед яких науковці з Угорщини та України, які констатують, що «...диджиталізація митних процедур є невід'ємною складовою сучасної реформи митниці і глобального порядку денного спрощення торгівлі. Впровадження інформаційних технологій радикально змінює методи роботи митних органів, переводячи взаємодію з бізнесом та іншими державними структурами в електронний формат. Унаслідок цього зростає швидкість і прозорість митного контролю, зменшуються витрати часу та коштів для сумлінних учасників зовнішньоекономічної діяльності, водночас підвищується результативність виявлення правопорушень за рахунок аналітики даних» [22].

Задля удосконалення митного контролю в умовах глобалізації та пошуку ефективних інноваційних інструментів для сприяння торгівлі у грудні 2023 р. ВМО офіційно розпочала активну роботу над Проєктом «Розумна митниця» (WCO Smart Customs Project) (далі – Проєкт). «Цілі Проєкту: визначити потреби країн-членів та стан впровадження технологій; поділитися знаннями про технології та інноваційні рішення, що застосовуються в митній справі; краще зрозуміти технології, доступні для митниці; дослідити проблеми, пов'язані з привласненням технологій» [23]. Реалізація цілей Проєкту спрямована на сприяння торгівлі та зосереджена на безпекових питаннях, зокрема, безпеки глобальних ланцюгів постачання через використання інноваційних технологій. Крім того, Проєкт має на меті проведення досліджень про використання «проривних технологій» у митній справі, йдеться про використання митними адміністраціями країн – членів ВМО: «блокчейну, штучного інтелекту та машинного навчання, інтернету речей, дронів / роботів, біометрії, а також віртуальної, доповненої та змішаної реальності» [23].

З огляду на темпи цифровізації та цифрової трансформації в публічному секторі, зокрема у митній сфері, а також розвиток інноваційних ЦТ (технологій ШІ) та їх застосування, з метою митного контролю за транскордонним переміщенням товарів Радою Європи у 2024 р. підготовлено «Рамкову конвенцію про штучний інтелект, права людини, демократію і верховенство права» [24], в якій визначено загальні засади регулювання використання ШІ

та мінімізації ризиків, пов'язаних з його застосуванням у контексті дотримання прав людини, поваги до демократичних стандартів і верховенства права.

Усе це спонукає країни – учасниці ВМО до оновлення митного законодавства, реформи митних служб країн та їх трансформації в «електронну митницю».

Організаційно-правові засади цифровізації та цифрової трансформації митних органів ЄС

Заснування в середині минулого століття Європейського економічного співтовариства, що в подальшому трансформувалося в ЄС, від самого початку базувалося на прагненнях країн-членів досягнення економічного розвитку та процвітання. Згідно зі ст. 2 Договору про заснування Європейської Спільноти (далі – Договір): «Завданням Спільноти є, запроваджуючи спільний ринок, економічний та валютний союз, а також виконуючи спільні політики та діяльність... поширювати в межах усієї Спільноти гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності...» [25].

Одним із напрямів політики ЄС є вільне пересування товарів, що задекларований у розд. I частини третьої Договору й реалізується в межах Митного союзу, створеного на теренах ЄС. «Митний союз – це справжня історія успіху європейської інтеграції та процвітання. ЄС отримує значні переваги від зв'язку з рештою світу через міжнародну торгівлю, яку сприяє та уможлиблює Митна служба ЄС... Здатність митниці контролювати та забезпечувати дотримання правил щодо товарів, які ввозяться та вивозяться з Митного союзу ЄС, має стратегічне значення для економіки, процвітання, безпеки та захисту ЄС» [26].

Отже, в умовах глобалізації торгівлі перед публічною владою Спільноти гостро постало питання щодо створення нової концепції управління в митній сфері. «Митниця прагне збалансувати контроль зі сприянням законній торгівлі, оскільки міжнародна торгівля є життєво важливою для успіху ЄС. Для досягнення правильного балансу між цими вимогами необхідно модернізувати митні процедури та методи контролю, а також посилити співпрацю між різними службами» [27].

Прагнення збалансувати контроль зі сприянням законній торгівлі в ЄС спонукало ЄК до пошуку шляхів досягнення такого балансу. Тому в умовах зростання обсягу міжнародної торгівлі та пошуку балансу між митним контролем за переміщенням товарів і створенням сприятливих умов для міжнародної торгівлі наприкінці 80-х років минулого століття розпоча-

лася цифровізація митних органів ЄС. Першим кроком до загальноєвропейського електронного обміну митними деклараціями стало прийняття «Конвенції про процедуру спільного транзиту» від 20.05.1987 р. (далі – Конвенція). Згідно з ч. 2 ст. 1 цієї Конвенції «товари, що переміщуються територією Співтовариства, вважаються поміщеними під процедуру транзиту Союзом» [28].

Створення у 90-х роках минулого століття комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) на основі транзитної системи Спільноти, суттєво спростила переміщення товарів у її межах. Створення системи спільного транзиту між 36 країнами (державами – членами ЄС, країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ/ЕФТА), а також країнами – кандидатами до вступу в ЄС) дозволило переміщувати товари за однією транзитною декларацією від митниці відправлення до митниці призначення в межах Митного союзу ЄС, якою сьогодні користуються також деякі треті країни, зокрема й Україна.

Наступний етап цифровізації митних органів ЄС розпочався у січні 2008 р. із прийняттям Європарламентом рішення № 70/2008/ЄС «Про безпаперове середовище для митниці і торгівлі» [29]. Частиною 1 ст. 1 зазначеного вище рішення передбачено, що «Комісія та держави-члени створюють безпечні, інтегровані, сумісні та доступні електронні митні системи для обміну даними, що містяться в митних деклараціях, документах, що супроводжують митні декларації та сертифікати, та обміну іншою відповідною інформацією» [29]. Тобто в цьому рішенні Європарламент зобов'язав ЄК та держави – члени ЄС створити «Електронну митницю, шляхом забезпечення інфраструктури та засобів для функціонування відповідних ІТ-митних систем у спільній та національній сферах. До цілей створення електронних митних систем Європарламентом віднесено: «(а) спрощувати процедури імпорту та експорту; (б) зменшити витрати на дотримання вимог та адміністративні витрати, а також скоротити час оформлення документів; (с) узгодити спільний підхід до контролю товарів; (е) забезпечити швидке надання та отримання відповідної інформації щодо міжнародного ланцюга поставок; (ф) забезпечити безперебійний потік даних між адміністраціями країн-експортерів та імпортерів, а також між митними органами та економічними операторами, що дозволить повторно використовувати дані, внесені до системи» (ст. 2) [29].

Варто наголосити, що цифрова трансформація в діяльності митних адміністрацій країн – членів ЄС закладена у Митному кодексі Союзу (Регламент (ЄС) № 952/2013) [15], що набрав чинності 1 травня 2016 р. Зокрема, згідно

з ч. 1 ст. 16 МК Союзу «Електронні системи»: «Держави-члени повинні співпрацювати з Комісією для розроблення, підтримання в справності та використання електронних систем для обміну інформацією між митними органами та з Комісією, а також для зберігання такої інформації відповідно до Кодексу» [15]. Аналіз свідчить, що МК Союзу сьогодні не містить чіткого визначення поняття «електронні системи», також у ньому відсутні норми, що містили б повний перелік функціонального призначення цих систем, окрім згадування функції обміну інформацією. Однак це внормовано згадуваним вище рішенням Європарламенту № 70/2008/ЄС «Про безпаперове середовище для митниці і торгівлі».

З огляду на те, що чинний МК Союзу приймався значно пізніше, ніж вказане вище рішення Європарламенту, можна говорити про те, що в митному законодавстві ЄС щодо цього існує певна правова невизначеність, що, на думку авторки, дає країнам – членам ЄС певну свободу розсуду в цій царині, яка не сприяє злагодженій роботі митних органів країн – членів ЄС та однаковому застосуванню норм МК Союзу.

Водночас розділом IX МК Союзу «Електронні системи, спрощення, делегування повноважень, процедура Комітету і Прикінцеві положення» [15] врегульовано питання розробки електронних систем та визначено пріоритети програми їх розробки і впровадження. Серед пріоритетів цієї програми: «(а) гармонізований обмін інформацією на основі прийнятих на міжнародному рівні моделей даних і форматів повідомлень; (b) реорганізація митних і пов'язаних із ними процесів для підвищення їхньої ефективності, дієвості та їх однакового застосування і для зниження витрат на дотримання вимог; (c) надання економічним операторам електронних митних послуг широкого спектра, завдяки яким вони зможуть однаково взаємодіяти з митними органами будь-якої держави-члена» [15, ч. 2 ст. 280]. Аналіз вищевказаної норми дає підстави вважати, що термін «електронні системи» містить широкий спектр функцій, хоча їх опис не є, ані повним, ані точним.

Група дослідників із Болгарії зазначають, що «на сьогодні на європейському та національному рівнях функціонує понад 111 митних інформаційних систем (МІС), що характеризує митний контроль у ЄС як складну та гетерогенну систему. З моменту набрання чинності Митним кодексом Союзу кожна держава-член вдосконалює та розробляє власні МІС для забезпечення прийняття, обробки та обміну даними в електронному вигляді, сумісних із європейськими системами, такими як NCTS, Автоматизована система експорту (AES) та Система контролю імпорту (ICS). Однак цих розробок виявилось недостатньо з огляду на зростаючий обсяг митних декларацій

(єдиний адміністративний документ, ЄАД), що є результатом змін у міжнародних ланцюгах постачання та перш за все стрімкого розвитку електронної комерції» [7, с. 50].

Крім того, на певному етапі цифрової трансформації митниці ЄС, з різних об'єктивних та суб'єктивних причин власні митні інформаційні системи (далі – МІС) країн – членів ЄС розвивалися не рівномірно, що стало однією з ключових перешкод синхронізованому розвитку та функціонуванню Митного союзу ЄС. Дослідники констатують, що «...спільного європейського митного законодавства, політики та стратегій розвитку недостатньо для створення й функціонування єдиної європейської МІС» [7, с. 51].

Рішення про створення «електронної митниці», а також зазначені вище норми Митного кодексу Союзу забезпечили правову основу для складання Багаторічного стратегічного плану ЄС для митної служби (Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs – 2019 Revision MASP-C Rev. 2019 Version 1.1) [16] (далі – План), що визначає політику цифровізації процесів, даних, відносин із клієнтами та планування у сфері митної та податкової політики. Цей План став основним стратегічним та операційним інструментом ЄК в управлінні цифровою трансформацією Митного союзу та періодично переглядається ЄК (нині діє версія Плану 2023 р.).

У 2020 р. ЄК звернулася до Європарламенту, Ради та Європейського економіко-соціального комітету з повідомленням «Виведення Митного союзу на новий рівень: план дій» (COM/2020/581)18. У цьому зверненні зазначено: «...робота з модернізації та розвитку електронних систем, спрямованих на перетворення Митного союзу на сучасне, взаємопов'язане та повністю безпаперове середовище, має бути завершена по всьому ЄС не пізніше кінця 2025 року» [30]. Згодом ці терміни перенесли на кінець 2027 р.

На тлі цифрової трансформації в публічному секторі, й зокрема у сфері митної діяльності та ЗЕД, що намітилися в ЄС на початку 2020-х, гостро постало питання врегулювання цифрових правовідносин, що на той час майже залишалися поза межами права. У січні 2023 р. Європарламент, Рада та ЄК урочисто проголосили спільну «Декларацію про цифрові права та принципи для цифрового десятиліття» [31] (далі – Декларація), що нині стала правовою рамкою цифрових відносин в ЄС.

У преамбулі Декларації наголошується: «Європейський Союз (ЄС) – це «союз цінностей», як закріплено у статті 2 Договору про Європейський Союз, заснований на повазі до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та повазі до прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин... (1). Цифрова трансформація впливає на кожен

аспект життя людей. Вона пропонує значні можливості для кращої якості життя, економічного зростання та сталого розвитку (2). Цифрова трансформація також створює виклики для наших демократичних суспільств, наших економік та для окремих осіб (3)» [31].

Для вирішення окреслених проблем у досліджуваній сфері в ЄС розгортають нову митну реформу, що фокусується на цифровій трансформації митниці й спрямована на забезпечення функціонування митниці в межах Митного союзу ЄС як цілісної системи. Тож цьогогоріч до Європарламенту на розгляд скеровано новий модернізований МК Союзу, в якому, серед іншого, передбачено створення централізованої інформаційної митниці ЄС з наднаціональним статусом, підвищення ефективності митного контролю завдяки застосуванню інноваційних ЦТ, а також розширення контрольних повноважень митних органів країн – членів ЄС завдяки розширенню електронного доступу до первинних цифрових документів учасників митних відносин – учасників міжнародних транзакцій та ін. За оцінками європейських науковців, зокрема: М. Антова, З. Желева, С. Костова та ін., «...нова реформа митної служби ЄС являє собою значну трансформацію в концептуальній та операційній системі митного контролю та, зокрема, у функціонуванні постмитного контролю як центрального компонента європейської митної системи... реформа не лише змінить існуючі процедури, але й переосмислить логіку самого контролю, переходячи від перевірки на основі транзакцій до постійного спостереження на основі даних, яке спирається на інтегровані цифрові платформи, єдині бази даних та інтелектуальні інструменти управління ризиками» [32, с. 18].

З іншого боку, крім правового забезпечення доступу до цифрових документів, що стосуються транскордонних транзакцій бізнес-структур, зокрема АЕО, для забезпечення сумісності програмних продуктів у перехідному періоді, після схвалення нового Митного кодексу Союзу також мають бути впроваджені й спільні технічні рішення влади і бізнесу. Досліджуючи зазначену вище проблематику, вчені з Греції З. Константініду та Е. Кехріс вказують на те, що «організаціям необхідно вирішувати проблеми сумісності під час інтеграції блокчейнів у свої системи, починаючи з конкретних областей, таких як прозорість сертифікації» [33, с. 8].

Маємо сказати, що останнім часом у сфері інформаційних технологій досить стрімко розвивається технологія ІІІ. Впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології ІІІ, є невід'ємним складником розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової, митної та інших видів діяльності у сферах загальнодержавного значення, що зумовлює

необхідність правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку зі застосуванням технологій ШІ. Тому важливим етапом у правовому забезпеченні використання ШІ є схвалення Європарламентом і Радою ЄС у грудні 2023 р. Закону «Про штучний інтелект» [34], що набув чинності влітку 2024 р.

Парадигма верховенства права (правовладдя) в епоху цифровізації

У міжнародному контексті верховенство права доволі давно з правової доктрини трансформувалось у базовий принцип, що лежить в основі функціонування демократичних держав. «Демократія, права людини та верховенство права є взаємозв'язаними цінностями та базовими принципами, на яких ЄС побудовано та функціонує. Триєдність цих базових цінностей і принципів, їх взаємозв'язаність і взаємозалежність складає механізм реалізації прав і свобод громадян ЄС. Тому в найширшому сенсі верховенство права являє собою соціополітико-правовий конструкт, на якому побудовано та функціонує ЄС» [10, с. 70]. Тож, верховенство права разом із демократією і правами людини називають центральною опорою, навколо якої об'єдналась Спільнота.

На думку вітчизняних науковців, «в системі європейських цінностей верховенство права, будучи невід'ємною складовою цієї системи, відіграє особливу роль, оскільки є одночасно і однією з цінностей, що становлять основу європейської ліберальної демократії, і одним із основоположних принципів, правовий механізм реалізації якого є універсальним ключовим засобом (інструментом) захисту всієї системи цінностей європейської ліберальної демократії» [35, с. 69].

«Особливістю засад правового регулювання верховенства права в ЄС є нормативне закріплення політико-соціального змісту верховенства права в засновницьких договорах ЄС» [10, с.70], чим встановлено правові рамки функціонування ЄС.

Гнучкість («парасольковий» або «розтяжний» характер) концепції верховенства права дозволяє адаптувати її до суспільних змін, зокрема в епоху цифровізації, зберігаючи при цьому фундаментальне значення правовладдя. Водночас динаміка розвитку ІТ випереджає процеси інституціоналізації та правового забезпечення цифровізації публічного сектору. Як наслідок, правотворча діяльність не повною мірою корелює з актуальними потребами впровадження інноваційних рішень, здатних якісно оптимізувати діяльність суб'єктів владних повноважень з виконання функцій держави.

Досліджуючи цю проблематику, група авторів – прихильників теорії цифрового конституціоналізму, серед яких М. Костицький, В. Бесчастний,

Н. Кушакова-Костицька, вважають, що «у світі, ключовою ознакою якого є глобальні потоки інформації та цифровий гіперзв'язок, глобальний конституціоналізм стає також цифровим за формою та змістом. З глобального конституціоналістичного погляду цифровізація спричиняє конституціоналізацію цифрових прав і відносин як у самому цифровому середовищі у вигляді етичних кодексів, біллей про інтернет-права, хартій свободи в Інтернеті, цифрових конституцій, так і на рівні національного та міжнародного законодавства, сталих демократичних процедур, дотримання верховенства права, судового нагляду тощо» [12, с. 21]. Тобто йдеться про необхідність належного організаційно-правового регулювання правовідносин як на рівні Основного Закону держави, так і на рівні профільних законів, що регулюють правовідносини, які виникають у тій чи іншій публічно-правовій сфері, що стануть гарантією захисту прав учасників цифрових відносин і забезпечать функціонування механізму верховенства права.

Висвітлюючи проблематику прав людини в цифрову епоху, О. Петришин та О. Гиляка звертають увагу на таке: «Ера цифрових технологій дає нові, ширші можливості реалізації прав і свобод людини та громадянина, водночас вона створює нові виклики та загрози для забезпечення цих прав і свобод...» [11, с. 30]. З огляду на це, науковці стверджують, що «на сьогодні вже не виникає сумнівів, що ефективний механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина неможливий без ефективного інформаційного наповнення... Повсюдне використання цифрових технологій не тільки забезпечує реалізацію прав і свобод людини і громадянина, а й часом безпосередньо зачіпає фундаментальні права людини, в багатьох випадках порушуючи їх» [11, с. 30]. Зазначене вище перегукується з висновками Ю. Разметаєвої, яка наголошує: «...в цифрову епоху може настати безпрецедентна криза фундаментальних основ суспільства та співіснування, й потрібно буде знайти правильний баланс між старим і новим, щоб інновації зростали, а поле верховенства права не звужувалося» [4, с. 111].

З огляду на виклики верховенству права і ризики порушення прав людини, пов'язані з використанням інноваційних ЦТ (ШІ), Комітет Міністрів ЄС у лютому 2019 р. видав «Декларацію про маніпулятивні можливості алгоритмічних процесів» Decl (13/02/2019)¹ [36] (далі – Декларація), що є визнанням публічною владою ЄС ризиків, пов'язаних із використанням ШІ в публічному секторі. Зокрема, у п. 8 вказаної вище Декларації міститься застереження про небезпеки для демократичного суспільства, що впливають із значного потенціалу маніпулювання під час використання сучасних інструментів машинного навчання, у тому числі у публічному секторі: «...особливу увагу слід приділити значній владі, яку технологічний прогрес

надає тим – чи то державним органам, чи приватним суб'єктам – хто може використовувати такі алгоритмічні інструменти без належного демократичного нагляду чи контролю» [36].

Попри всі переваги цифровізації суспільного життя, зокрема використання ІІІ в публічному секторі, існують ризики порушення прав людини, що є викликом верховенству права. У цьому контексті Ю. Разметаєва зазначає: «Незалежно від того, наскільки успішно ми вимірюємо та зважуємо верховенство права, у ньому є щось, що важко кількісно оцінити, іншими словами, дух права. Збереження цього духу права перед обличчям непередбачуваних загроз цифрової епохи є спільним завданням науковців, юристів та філософів права, законотворців та законодавців» [4, с. 115].

Тож верховенство права сьогодні знаходиться в парадигмі цифровізації та цифрової трансформації, зокрема й у сфері митної справи та ЗЕД. Тому на міжнародному, регіональному та національному рівнях мають бути встановлені правові рамки у відносинах публічної влади та суспільства, що дадуть змогу не лише підвищити ефективність діяльності суб'єктів владних повноважень з виконання ними завдань у різних сферах діяльності держави (Спільноти), зокрема у митній сфері та ЗЕД, а й забезпечити реалізацію та захистити права людини відповідно до вимог (принципів, концептуальних складових) верховенства права, серед яких в ЄС основними визнаються: «1) законність, що передбачає прозорий, підзвітний, демократичний і плюралістичний процес прийняття законів; 2) правова визначеність; 3) заборона свавільного здійснення виконавчої влади; 4) ефективний судовий захист незалежними та неупередженими судами, ефективний судовий перегляд, включаючи повагу до основоположних прав; 5) поділ влади; 6) рівність перед законом» [37, с. 78].

У контексті цифровізації публічного сектору ЄС, зокрема, цифрової трансформації у сферах митної справи та ЗЕД, першим кроком до подолання викликів верховенству права (правовладдя) і збереження «духу права» є встановлення стандартів забезпечення прав людини та верховенства права в міжнародному праві й законодавстві ЄС із врегулювання цифрових відносин у митному законодавстві ЄС правовими нормами, які відповідають вимогам і «духу» верховенства права, а також політична воля у забезпеченні публічною владою ЄС та країн – членів ЄС вимог (принципів / концептуальних складників) правовладдя.

Висновки

Однією з ключових тенденцій і основних вимог реформування митниці на міжнародному, європейському й національному рівнях сьогодні постає її

цифрова трансформація. Вона дозволяє створити прозорий, безпаперовий митний простір для бізнесу та громадян, спростити митні процедури, усунути корупційні ризики завдяки ефективній дистанційній комунікації. Використання в роботі митних органів інноваційних цифрових рішень сприяє виконанню основних завдань і захисту національних інтересів з одночасною економією часу та ресурсів під час проведення заходів митного контролю.

Процес цифровізації митних органів країн – членів ЄС тісно пов'язаний із появою низки міжнародних стандартів, що зумовили еволюцію цієї сфери та її подальшу цифрову трансформацію на тлі глобалізації торгівлі й розвитку міжнародного митного права та законодавства ЄС. Тому процес цифровізації та подальшої цифрової трансформації митних органів країн – членів ЄС можна умовно поділити на три основні етапи: початковий; перехідний та новітній (період цифрової трансформації).

Початковий період стартував в ЄС у першій половині 70-х років ХХ ст. із прийняттям та приєднанням країн – членів ЄС до Кіотської конвенції і тривав до 2005 р.

Перехідний період розпочався у 2005 р. із прийняттям цілої низки міжнародних стандартів, зокрема, Рамкових стандартів, Рекомендації та Керівних принципів щодо створення єдиного вікна для підвищення ефективності обміну інформацією між торговельними організаціями та урядом; Концепції ЄВ, і тривав до 2019 р.

Новітній період (період цифрової трансформації) розпочався у 2019–2020 рр. із прийняттям рішення про масштабну реформу митної служби в ЄС і початком розробки нового модернізованого МК Союзу, укладанням Багаторічного стратегічного плану ЄС для митної служби, що визначає політику цифровізації процесів, даних, відносин із клієнтами, планування у сфері митної та податкової політики і спрямований на перетворення митних органів країн – членів ЄС в «електронну митницю» ЄС з єдиним інформаційним центром, що набуде наднаціонального статусу. Рішення про цифрову трансформацію митних органів країн – членів ЄС зумовлено світовими тенденціями цифрової трансформації в митній сфері і сфері ЗЕД, стрімким розвитком ІЦТ та інноваційних ІЦТ (ШІ), формуванням організаційно-правових засад для реалізації цифрової політики ЄС у публічному секторі та в митній сфері зокрема.

Визначення в міжнародному митному праві та законодавстві ЄС правових рамок (стандартів) використання ІЦТ та ШІ зумовило перехід до процесу цифрової трансформації митниці ЄС. Це свідчить не лише про техніко-економічні підвалини цифрової еволюції, а й про необхідність правового

забезпечення відносин, що виникають у процесі цифровізації, насамперед тих, що пов'язані з цифровізацією в публічному секторі, для їх подальшого переходу на новий, більш високий рівень. Наведене вказує на правову природу цих зрушень, адже в демократичному суспільстві, де є повага до прав людини та верховенства права, реформи і трансформації публічного сектору, без їх організаційно-правового забезпечення, заходять у суперечність із принципами і цінностями (демократія, права людини, верховенство права), що об'єднали Спільноту, а також підривають фундамент, на якому побудовано ЄС. Водночас цифрові правовідносини, що виникають у митній сфері, з огляду на їх специфіку та в контексті започаткованої масштабної цифрової реформи митниці ЄС, окрім загального законодавства, також мають бути чітко врегульовані в первинному митному законодавстві ЄС, зокрема, в нормах нового модернізованого МК Союзу. Правова визначеність у цифрових взаєминах митниці та бізнесу сприятиме зміцненню довіри та партнерства. Це допоможе в подальшому перевести їхні відносини на новий рівень – від «партнерства» до «відкритих кордонів», що є однією зі стратегічних цілей нової митної реформи ЄС.

У цьому контексті верховенство права (правовладдя), що нині знаходиться в парадигмі цифровізації, слід розглядати як соціополітико-правовий конструкт, який є центральною опорою, навколо якої об'єдналася Спільнота. Попри величезні переваги, що досягаються в процесі цифровізації та цифрової трансформації публічного сектору, зокрема у сфері митної справи, паралельно існують неефемерні ризики порушення прав людини та загрози верховенству права. У цьому зв'язку основна дилема полягає в пошуку балансу між ефективністю діяльності митних органів з виконання ними основних завдань, зокрема, зі здійснення митного контролю без зниження його ефективності (в тому числі за допомогою аналізу ризиків, пост-контролю тощо) і прискорення міжнародного товарообігу за рахунок спрощення митних процедур, оптимізації митних формальностей, скорочення часу на проведення заходів митного контролю та оформлення тощо, з одного боку, та додержанням прав інших учасників митних правовідносин – з іншого. Окреслена проблематика становить інтерес для подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

- [1] Коросташова І. М. Цифровізація у сфері зовнішньоекономічної діяльності та митної справи в Євроінтеграційному процесі України як ефективний інструмент державної управлінської діяльності та комунікації. *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 18 лют. 2025 р.). Київ : ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. С. 251–253. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2166/files/5416ed7e-336d-415b-92eb-60fa32af8003.pdf> (дата звернення 14.04.2026).

- [2] Gordhan P. Customs in the 21st century. *World Customs Journal*. 2007. Vol. 1. No. 1. P. 49–54. URL: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/customs-inthe-21st-century/customs_in_the_21st_century.pdf (last accessed: 01.04.2026).
- [3] Pană-Micu F. Artificial Intelligence in the Public Sector challenges, Opportunities and Best Practices. *Journal of Public Administration, Finance and Law*. 2024. Issue 32. P. 393–399. <https://doi.org/10.47743/jopafl-2024-32-29>.
- [4] Razmetaeva Y. The Role of Law and the Rule of Law in the Digital Age. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 111–115. <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.16>.
- [5] Mamurova S., Alibayeva G., Adilova K., Kussainova A., Tynybekov S. Comparative analysis of digital technologies and legal frameworks in customs operations: A focus on violation detection. *Journal of Transportation Security*. 2025. Vol. 18. P. 1–23. <https://doi.org/10.1007/s12198-025-00316-9>.
- [6] Marcetic M., Kocic B., Stojiljkovic M. Digitalisation of customs procedures in EU. *Conference Proceedings INSCOSES: XVII International scien.-conf. on Service sector INSCOSES*. (Ohrid, 26-27 September 2024). P. 262–271. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14980234>.
- [7] Antov M., Peycheva B., Kostova S., Zhelev Z. Digital Aspects of Customs Control in the New European Customs Reform Initiative. *World Customs Journal*. 2026. Vol. 20(1). P. 44–66. <https://doi.org/10.55596/001c.156039>.
- [8] Arendsen R. Towards Digital Transformation of EU-Customs? *Global Trade and Customs Journal*. 2024. Vol. 19, issue 6. P. 403–412. <https://doi.org/10.54648/gtcj2024047>.
- [9] Pius J., Murugan S. Critical Analysis of Customs Digitalization-Customs Broker Perspective. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2025. Vol. 12, No. 2. P. 65–79. <https://doi.org/10.15330/jpnu.12.2.65-79>.
- [10] Коросташова І. М. Правові засади верховенства права в засновницьких договорах Європейського Союзу та міжнародному праві : політико-правовий та соціальний аспекти. *Слово Національної школи суддів*. 2024. № 3(48). С. 62–73. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2024-3\(48\)-5](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2024-3(48)-5).
- [11] Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини у цифрову епоху : виклики, загрози та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28. № 1. С. 17–35. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2021-28-1-17>.
- [12] Костицький М. В., Бесчастний В. М., Кушакова-Костицька Н. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 9–26. <https://doi.org/10.33270/02222402.9>.
- [13] Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18.05.1973 р. (зі змін. та допов.) : ратифік. Законом України від 05.10.2006 р. № 227-V (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 16.04.2026).
- [14] SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade: SAFE Framework, June 2005 the WCO Council adopted. URL: https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-2025_en.pdf?la=en (last accessed: 20.04.2026).
- [15] Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) про встановлення Митного кодексу Союзу від 09.10.2013 р. № 952/2013 (нова редакція). URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text) (дата звернення: 20.04.2026).

- [16] Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs 2023 Revision MASP-C Rev. 2023 v1.0. EUROPEAN COMMISSION DIRECTORATE-GENERAL TAXATION AND CUSTOMS UNION. taxud.b.1 Brussels, 28.11.2023. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2023-12/000.%20MASP-C_Rev.%202023_Main%20Body_v1.0.pdf (last accessed: 20.04.2026).
- [17] Коросташова І. М. Інституційна спроможність Дежмитслужби з державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та адміністративної підтримки в умовах спрощення митних формальностей і процедур. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2024. № 2. С. 36–44. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-2.5>.
- [18] Recommendation and Guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government Recommendation: ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business (UN/CEFACT) UNITED NATIONS. 2005. No. 33. New York and Geneva. URL: https://unece.org/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352e.pdf. (last accessed: 26.04.2026).
- [19] The Single Window Concept the World Customs Organization's Perspective. World Customs Organization. URL: <https://www.wcoomd.org/~media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/activities-and-programmes/tf-negotiations/wco-docs/info-sheets-on-tf-measures/single-window-concept.pdf> (last accessed: 26.04.2026).
- [20] WCO Data Model. WCO. URL: <https://www.wcoomd.org/DataModel> (last accessed: 26.04.2026).
- [21] WCO Data model Single Window Data Harmonisation, Version 2, February 2007. WCO. URL: <https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/single-window/single-window-data-harmonisation.pdf> (last accessed: 26.04.2026).
- [22] Kovalov B., Garmash Ye., Bakai K. Digitalization of Customs Control and Clearance Procedures. *Problems of Modern Transformations. Series: Law, Public Management and Administration*. 2026. No. 19. P. 1–13. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-01-07>.
- [23] WCO Smart Customs Project Empowering Customs through disruptive technologies. URL: <https://www.wcoomd.org/SmartCustoms.aspx> (last accessed: 26.04.2026)
- [24] Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Final draft. Council of Europe. Vilnius, 05.09.2024. URL: <https://rm.coe.int/1680afae3c> (last accessed: 30.04.2026).
- [25] Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) Договір, Міжнародний документ. Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), Європейське співтовариство (ЄС) 25.03.1957 р. (консолідована версія станом на 01.01.2005 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 20.04.2026).
- [26] European Commission. Questions and Answers: EU Customs Reform. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_2644 (last accessed: 26.04.2026).
- [27] European Commission. EU Customs strategy: About the EU Customs Union. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs/eu-customs-strategy_en (last accessed: 26.04.2026).

- Ukraine: historical experience and development prospects: materials of the All-Ukrain. scient. and pract. conf.* (pp. 251-253). Kyiv: NNIPUDS of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Retrieved from <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2166/files/5416ed7e-336d-415b-92eb-60fa32af8003.pdf>.
- [2] Gordhan, P. (2007). Customs in the 21st century. *World Customs Journal*, 1(1), 49-54. Retrieved from https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/customs-in-the-21st-century/customs_in_the_21st_century.pdf.
- [3] Pană-Micu, F. (2024). Artificial Intelligence in the Public Sector challenges, Opportunities and Best Practices. *Journal of Public Administration, Finance and Law*, 32, 393-399. <https://doi.org/10.47743/jopafll-2024-32-29>.
- [4] Razmetaeva, Y. (2022). *The Role of Law and the Rule of Law in the Digital Age. New Ukrainian Law*, 3, 111-115. <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.16>.
- [5] Mamyrova, S., Alibayeva, G., Adilova, K., Kussainova, A., & Tynybekov, S. (2025). Comparative analysis of digital technologies and legal frameworks in customs operations: A focus on violation detection. *Journal of Transportation Security*, 18, 1-23. <https://doi.org/10.1007/s12198-025-00316-9>.
- [6] Marcetic, M., Kocic, B., & Stojiljkovic, M. (September 26-27, 2024). Digitalisation of customs procedures in EU. In *Conference Proceedings INSCOSES: XVII International scient.-conf. on Service sector INSCOSES* (pp. 262-271). Ohrid. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14980234>.
- [7] Antov, M., Peycheva, B., Kostova, S., & Zhelev, Z. (2026). Digital Aspects of Customs Control in the New European Customs Reform Initiative. *World Customs Journal*, 20(1), 44-66. <https://doi.org/10.55596/001c.156039>.
- [8] Arendsen, R. (2024) Towards Digital Transformation of EU-Customs? *Global Trade and Customs Journal*, 19(6), 403-412. <https://doi.org/10.54648/gtcj2024047>.
- [9] Pius, J., & Murugan, S. (2025). Critical Analysis of Customs Digitalization-Customs Broker Perspective. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 12(2), 65-79. <https://doi.org/10.15330/jpnu.12.2.65-79>.
- [10] Korostashova, I. (2024). Legal foundations of the Rule of Law in the founding agreements of the European Union and international law: political, legal and social aspects. *Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 3(48), 62-73. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2024-3\(48\)-5](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2024-3(48)-5).
- [11] Petryshyn, O.V., & Hyliaka, O.S. (2021). Human rights in the digital age: Challenges, threats and prospects. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 28(1), 17-35. <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2021-28-1-17>.
- [12] Kostytskyi, M., Beschastnyi, V., & Kushakova-Kostytska, N. (2022). Digital Constitutionalism: a New Paradigm and Prospects for Development in Ukraine. *Philosophical and Methodological Problems of Law*, 2, 9-26. <https://doi.org/10.33270/02222402.9>.
- [13] International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (May 18, 1973). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text.
- [14] World Customs Organization. (2025). SAFE Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade. Retrieved from https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-2025_en.pdf?la=en.

- [15] Regulation (EU) No. 952/2013 of the European Parliament and of the Council laying down the Union Customs Code (recast). (October 9, 2013). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text.
- [16] European Commission, Directorate-General for Taxation and Customs Union. (2023). Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs 2023 (MASP-C Rev. 2023 v1.0). Retrieved from https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2023-12/000.%20MASP-C_Rev.%202023_Main%20Body_v1.0.pdf
- [17] Korostashova, I. (2024). Institutional capacity of the state customs service for state regulation of foreign economic activities and administrative support in the conditions of simplifying customs formalities and procedures. *Public Administration and Customs Administration*, 2, 36-44. <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-2.5>.
- [18] United Nations Centre for Trade Facilitation and Electronic Business (UN/CEFACT). (2005). Recommendation and guidelines on establishing a Single Window to enhance the efficient exchange of information between trade and government (Recommendation No. 33). United Nations Economic Commission for Europe. Retrieved from https://unece.org/DAM/cefact/recommendations/rec33/rec33_trd352e.pdf.
- [19] World Customs Organization. (n.d.). The Single Window concept: The World Customs Organization's perspective. Retrieved from <https://www.wcoomd.org/~media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/activities-and-programmes/tf-negotiations/wco-docs/info-sheets-on-tf-measures/single-window-concept.pdf>.
- [20] World Customs Organization. (n.d.). WCO Data Model. Retrieved from <https://www.wcoomd.org/DataModel>.
- [21] World Customs Organization. (2007). WCO Data model Single Window data harmonisation (Version 2). Retrieved from <https://www.wcoomd.org/~media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/single-window/single-window-data-harmonisation.pdf>.
- [22] Kovalov, B., Garmash, Ye., & Bakai, K. (2026). Digitalization of Customs Control and Clearance Procedures. *Problems of Modern Transformations. Series: Law, Public Management and Administration*, 19, 1-13. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-01-07>.
- [23] World Customs Organization (n.d.). WCO smart customs project: Empowering customs through disruptive technologies. Retrieved from <https://www.wcoomd.org/SmartCustoms.aspx>.
- [24] Council of Europe. (September 5, 2024). Framework convention on artificial intelligence and human rights, democracy and the rule of law (Final draft). Retrieved from <https://rm.coe.int/1680afae3c>.
- [25] Treaty establishing the European Economic Community (March 25, 1957). (Consolidated version as of January 1, 2005). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text.
- [26] European Commission. (May 17, 2023). Questions and answers: EU customs reform. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_2644.
- [27] European Commission (n.d.). About the EU customs union. Retrieved from https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs/eu-customs-strategy_en.
- [28] Convention on a Common Transit Procedure (October 20, 1987). International Document (EFTA/EEC). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-87#Text.

- [29] European Parliament & Council of the European Union. (2008). Decision No 70/2008/EC of 15 January 2008 on a paperless environment for customs and trade. *Official Journal of the European Union*, L 23. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008D0070%2801%29&qid=1777743266187>.
- [30] European Commission. (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee: Taking the Customs Union to the next level: A plan for action (COM/2020/581 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0581>.
- [31] European Parliament, Council of the European Union, & European Commission. (January 23, 2023). European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (2023/C 23/01). *Official Journal of the European Union*, C 23/1. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2023_023_R_0001PUB/2023/89.
- [32] Antov, M., Zhelev, Z., Kostova, S., & Zheleva, A. (2026) Digital Transformation and Administrative Harmonization Under the New EU Customs Reform: The Case of Post-Clearance Control in Bulgaria. *Administrative Sciences*, 16(3), 127. <https://doi.org/10.3390/admsci16030127>.
- [33] Konstantinidou, Z., Kehris, E. Modernizing. (2024). Customs Procedures with Distributed Ledger Technology: Requirements for Issuing the Certificate of Origin. *Proceedings*, 111(1), 1-9. <https://doi.org/10.3390/proceedings2024111001>.
- [34] Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). (June 13, 2024). *Official Journal of the European Union*, L 2024/1689. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>.
- [35] Korostashova, I., & Makushev, P. (2024). The Rule of Law, Founding Values, Legal and Constitutional Traditions of the European Union and Eu Member States and European Integration: History and Present. *Legal Scientific Electronic Journal*, 12, 64-69. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/12>.
- [36] Committee of Ministers. (February 13, 2019). Declaration on the manipulative capabilities of algorithmic processes (Decl(13/02/2019)1). Council of Europe. Retrieved from [https://search.coe.int/cm/#%22CoEIdentifier%22:\[%22090000168092dd4b%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22}\]](https://search.coe.int/cm/#%22CoEIdentifier%22:[%22090000168092dd4b%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22}]).
- [37] Korostashova, I. (2025). The concept of the rule of law and the principles stemming from the rule of law in European Union legislation and international law. *Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 4(53), 72-83. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-4\(53\)-6](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-4(53)-6).

Ірина Миколаївна Коросташова

кандидатка юридичних наук, доцентка

доцентка кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університет митної справи та фінансів

49000, вул. Володимира Вернадського 2/4, Дніпро, Україна

e-mail: irynakorostashova@ukr.net

ORCID 0000-0003-4024-802X

Iryna M. Korostashova

Ph.D. in Law, Associate Professor

Associate Professor at the Department of Public Administration and Customs Administration

University of Customs and Finance

49000, 2/4 Volodymyr Vernadsky Str., Dnipro, Ukraine

e-mail: irynakorostashova@ukr.net

ORCID 0000-0003-4024-802X

Рекомендоване цитування: Коросташова І. М. Цифровізація митної справи і зовнішньоекономічної діяльності в міжнародному праві та митному законодавстві ЄС: верховенство права в цифровій парадигмі. *Проблеми законності*. 2026. Вип. 173. С. 192–221. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.173.361429>.

Suggested Citation: Korostashova, I.M. (2026). Digitalization of Customs and Foreign Economic Activities in International Law and Eu Customs Legislation: Rule of Law in the Digital Paradigm. *Problems of Legality*, 173, 192-221. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.173.361429>.

Статтю подано / Submitted: 12.03.2026

Доопрацьовано / Revised: 15.04.2026

Схвалено до друку / Accepted: 28.05.2026

Опубліковано / Published: 29.05.2026